

Jurij TOPLAK

Grofman Bernard (ur.), Blais André (ur.), Shaun Bowler (ur.)

Duverger's Law of Plurality Voting: The Logic of Party Competition in Canada,
India, the United Kingdom and the United States

Springer, Berlin in New York 2009, 165 strani, 69.95 EUR

(ISBN 978-0-387-09719-0)

Maurice Duverger, po osnovni izobrazbi pravnik in v začetku kariere profesor javnega prava, je znan predvsem kot eden največjih francoskih politologov in ustanovitelj ene prvih fakultet za politične vede na Univerzi v Bordeauxu. Njegova tipologija političnih strank je ena najbolj razširjenih, ob raziskovanju francoskega političnega sistema pa je skoval danes povsem udomačen izraz »polpredsedniški sistem« (semi-presidential system, semi-presidentialism). Njegovo ime pa je vsakomur, ki se, pa četudi le ljubiteljsko, ukvarja z volitvami, poznano s t. i. Duvergerjevega zakona. Po tej teoriji obstaja povezava med volilnim sistemom in številom strank. Po njegovih lastnih besedah, *»sorazmerno predstavništvo teži k temu, da vodi k oblikovanju velikega števila neodvisnih strank, (...) dvokrožni večinski sistem k temu, da vodi k oblikovanju velikega števila med seboj povezanih strank, (...) večinski sistem pa teži k ustvarjanju dvostrankarskega sistema«* (Duverger, 1955: 113).

Duvergerjeva teorija je bila v zadnjih šestdesetih letih predmet nešteti študij, analiz in komentarjev. Najnovejše izmed njih so zbrane knji-gi *Duvergerjev zakon večinskega sistema*, ki je pred nekaj meseci izšla pri založbi Springer. Knjiga na 165 straneh predstavi devet prispevkov trinajstih avtorjev. Trije od njih, Grofman, Blais in Bowler, ki so tudi uredniki knjige, spadajo med vodilne avtoritete na področju raziskovanja volitev. Avtorji preostalih prispevkov so profesorji in doktorski študenti na kanadskih, britanskih in ameriških univerzah.

V enem stavku bi knjigo lahko opisali kot kritiko Duvergerjevega zakona, v kateri avtorji poskušajo prikazati, da ta ne drži. Bralec, ki pozna Duvergerjeva dela, pa bo ob branju knjige presenečen, morda celo razočaran. Ne le zaradi vsebine, saj je kritika v znanosti dobrodošla, ampak predvsem zaradi odnosa avtorjev do Duvergerja in njegovih idej in ker knjiga kritizira del teorije, ki jo je Duverger sam zanikal že

pred desetletji.

Uredniki že na prvi strani uvoda opozorijo, da Duverger ni bil prvi, ki je opazil povezavo med volilnim sistemom in številom strank. Navajajo Rikerja (1982: 754), po katerem Duverger ni imel veliko skupnega z razvojem Duvergerjevega zakona, a se zakon po njem imenuje, ker si je prvi upal trditi, da gre za zakon.

Knjiga razlikuje med Duvergerjevim zakonom in Duvergerjevo hipotezo. Zakon se, tako avtorji, nanaša le na večinski volilni sistem in njegovo tendenco, da vodi k dvostrankarskemu sistemu, hipoteza pa se nanaša na proporcionalne volilne sisteme in njihovo tendenco k razvoju večjega števila strank. Knjiga pokriva le t. i. »zakon«, torej le večinski volilni sistem. Tako so predmet knjige le sistemi Velike Britanije, Združenih držav, Kanade in Indije. Avtorji pri tem povsem spregledajo Duvergerjevo delo *Duvergerjev zakon: Štirideset let kasneje*, v katerem je razliko med zakonom in hipotezo označil za napako v interpretaciji njegovih besed in pozval k neuporabi razlikovanja med hipotezo in zakonom (Duverger, 1986: 69–84). Opozoril je tudi, da zakon nima lastnosti naravoslovnih zakonov, zato je do leta 1950 opisoval svojo teorijo kot »tri sociološke zakone«, kasneje pa izraza »zakon« sploh ni več uporabljal.

Še več, medtem ko je Duverger svoj »zakon« v zgoraj navedenem delu podrobneje obrazložil, knjiga tega Duvergerjevega dela nikjer ne omeni, niti v seznamu literature ne. Skozi vso knjigo avtorji razumejo Duvergerjev zakon po svoje, drugače kot ga je on sam, in nato dokazujejo, da to njihovo lastno razumevanje Duvergerjevih besed ne drži. Tako ga razumejo zelo strogo, skoraj kot naravoslovni zakon, ki obvezno povezuje določeni volilni sistem z določenim številom strank in na primerih Velike Britanije, Kanade in Indije seveda uspešno dokažejo, da ta povezava vedno ne drži.

Duverger pa nikoli ni trdil, da večinski volilni sistem pripelje do dvostrankarskega sistema. Že leta 1945, ko je povezavo med volilnim sistemom in številom strank prvič omenil, je navedel da določen sistem »vodi« (ang. »lead«) k določenemu številu strank. Od leta 1950 je namesto »vodi« uporabljal »teži k temu, da vodi« (ang. »tend to lead«) in pri tem jasno poudaril, da je volilni sistem le eden od elementov, od katerih je odvisno število strank v državi (Duverger et al., 1950: 13). Že nekaj let pozneje je svojo tezo še bolj omilil in razčistil, da je »strankarski sistem v prvi vrsti

odsev nacionalnih tradicij in družbenih sil. Teža teh osnovnih faktorjev lahko je lahko večja od vpliva volilnega sistema» (Duverger, 1955: 15). Leta 1960 je dodal: »Razmerje med volilnim sistemom in številom strank ni mehanično in avtomatsko: določen volilni sistem ne povzroči nujno določenega strankarskega sistema; le doda silo v smeri tega sistema; je sila, ki deluje skupaj z drugimi silami, od katerih nekatere delujejo v nasprotno smer« (Duverger, 1986: 71). Vse to je Duverger ponovil v navedenem delu leta 1986 in opozoril, da številne študije nenatančno uporabljajo njegove besede, ki jih je uporabil pri opisu svoje teze. Ni mogoče razumeti, zakaj knjiga, ki izide leta 2009, ignorira Duvergerjev prispevek *Duvergerjev zakon: Štirideset let kasneje* iz leta 1986. Avtorji delo seveda dobro poznajo, saj je bil eden od urednikov knjige, ki jo na tem mestu opisujemo, tudi urednik zbornika, v katerem je Duverger leta 1986 objavil navedeni prispevek (Grofman in Lijphart, 1986).

Knjiga vsebuje nekaj zanimivih prispevkov. Opisuje strankarske sisteme štirih izbranih demokracij, od katerih bosta bralcu zanimivi predvsem analizi strankarskih sistemov Kanade in Indije, o katerih se v literaturi ne piše veliko. Pomembna je tudi analiza britanskega večinskega volilnega sistema z vidika reprezentativnosti in odgovornosti. Reprezentativen je sistem, ki največji stranki zagotovi največ sedežev. Odgovornost izvoljene oblasti pa zagotavlja sistem, ki omogoča, da volivci odstranijo oblast, ki je ne želijo več, in če se prestop volivcev od vladajoče stranke k opozicijski kaže v tem, da opozicijska stranka pridobi še večji delež na novo osvojenih sedežev, kot je delež na novo pridobljenih glasov. John Curtice postavi pod vprašaj stališča dosedanje literature, da je britanski sistem reprezentativen in odgovoren. Podvomi tudi v t. i. *cube law*, po katerem naj bi pri večinskem volilnem sistemu stranka za na novo pridobljen odstotek glasov pridobila tri odstotke sedežev. Zgovorniki večinskega sistema z njim dokazujejo, da tudi pri večinskem sistemu obstaja razmerje med pridobljenimi glasovi in sedeži ter da je tudi pri večinskem sistemu mogoče predvidevati število osvojenih sedežev na podlagi dobljenih glasov. Curtice potrdi stališče, izraženo že pred pol stoletja (Kendall in Stuart, 1951), da *cube law* drži le, če geografska razporeditev glasov izpolnjuje določene kriterije.

Duvergerjevemu zakonu in večinskemu sistemu je namenjena približno polovica prispevkov knjige, preostanek je namenjen strateškemu oz. taktičnemu glasovanju (ang. strategic voting, tactical voting). Za strateško glasovanje gre, ko volivec ne

glasuje za svojo iskreno izbiro, zato da bi preprečil nezaželen izid. Burden in Jones v zanimivem prispevku analizirata strateško glasovanje v Združenih državah Amerike. Kljub dvostrankarskemu sistemu v ZDA strateško glasovanje ni redkost. Do njega pride pogosto v predvolitvah (primaries), kjer je pomemben dejavnik pri odločitvi volivca izvoljivost (electability) – v primerjavi s kandidatom druge stranke. Neredko volivec na predvolitvah ne odda glasu za najljubšega kandidata, ampak za tistega, ki bo po mnenju volivca lažje premagal predsedniškega kandidata nasprotne stranke. Tako so demokrati na predsedniških predizborih leta 2008 kot argument, ki je bistveno vplival na odločitev med Clintonovo in Obamo, omenili možnost izbranega kandidata, da na splošnih volitvah premaga republikanskega kandidata Johna McCaina.

Blaise, Dostie-Gouletova in Bodet v svojem prispevku izračunajo, da se v Veliki Britaniji in Kanadi strateško glasuje med dvema in petimi odstotki. Strateško glasovanje pri večinskem volilnem sistemu ni pogost pojav, saj je pri večini volivcev njihova prva izbira tudi ena od dveh vodilnih strank, tako da pri teh volivcih ni razloga za razmišljanje o taktičnem glasovanju. Je pa med privrženci tretje stranke strateških volivcev med 20 in 50 odstotkov.

Strateško glasovanje je pogostejše pri proporcionalnem volilnem sistemu, tudi v Sloveniji, in sicer pri volivcih, ki jim je najljubša politična stranka, za katero kaže, da ne bo uspela preseči volilnega praga. Volivci teh strank se pogosto odločijo oddati glas eni večjih strank, saj le tako lahko vplivajo na izid. Verjetno je pri volitvah poslancev Evropskega parlamenta taktičnih volivcev še nekoliko več kot pri volitvah poslancev Državnega zbora. Pri volitvah Evropskega parlamenta je volilni prag namreč relativno visok, giblje se okoli 10 odstotkov. Tako volivci strank, ki so pod tem pragom, pogosto razmišljajo strateško in oddajo glas za eno večjih strank.

LITERATURA

- Duverger, Maurice (ur.) (1950): *L'In-fluence des Systemes Electoraux sur la Vie Politique*. Paris: Armand Colin.
- Duverger, Maurice (1955): *Droit Constitutionnel et Institutions Politiques*. Paris: Presses Universitaires de France.
- Duverger, Maurice (1986): *Duverger's Law: Forty Years Later*. V Bernard Grofman (ur.) in Arend Lijphart (ur.), *Electoral Laws and Their Political Consequences*, 69–84. New York:

Agathon Press.

Grofman, Bernard (ur.) in Arend Lijphart (ur.) (1986): *Electoral Laws and Their Political Consequences*. New York: Agathon Press.

Kendall, Maurice in Alan Stuart (1951): *The Law of Cubic Proportions in Election Results*. *British Journal of Sociology* 2 (1): 183–197.

Riker, William H. (1982): *The Two-Party System and Duverger's Law: An Essay on the History of Political Science*. *American Political Science Review* 6 (4): 753–768.